

Recenzie

Július Krempaský: Veda verzus viera?

VEDA, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2006

Každý človek si z času na čas položí pár fundamentálnych otázok, na ktoré mu jeho poznatky nedávajú jednoznačnú odpoveď. Sú to otázky počiatku či konca vesmíru, otázky vzniku života, objavenia sa človeka na Zemi, otázky vývoja živej a neživej prírody, predurčenosti alebo náhodnosti dejov vo vesmíre a pod.

Na mnohé problémy vedy v strete s vierou podáva súbor najnovších poznatkov J. Krempaský v diele „Veda verzus viera?“. Robí tak s erudíciou vedeckého pracovníka, citlivým prístupom pedagóga a pokorou veriaceho človeka. Hoci jemu najbližšou vedeckou disciplínou je fyzika, v knihe popri nej osvedčuje bohaté znalosti z biológie, chémie, genetiky a iných oblastí. Prírodovedecké poznatky konfrontuje s názormi kresťanskej náuky. Nerobí však propagáciu ani vede

ani viere. Uvádzané skutočnosti, podopreté nevšednou popularizačnou schopnosťou autora, vyúsťujú v prirodzený záver, že veda a viera sa nevyučujú. Naopak, obe sú paralelnými cestami úprimného hľadania pravdy.

Treba uvítať, že na Slovensku vznikla takáto kniha. Doteraz sa mohol čitateľ o daných otázkach dozvedieť väčšinou len z cudzojazyčnej literatúry a z prekladov. Vzácná je aj reč knihy. Vedecké poznatky sú sprostredkované takou formou, že ich môže čítať veriaci laik či teológ a náboženské informácie, predovšetkým pasáže z Biblie, sú podávané tak, aby boli akceptovateľné pre exaktného vedeckého pracovníka. Text je pútavo popretkávaný známymi aj menej známymi citátmi vedcov na adresu viery a tiež citátmi cirkevných autorít na adresu vedy.

Autor nepreferuje žiadny názor. Samo od seba však vyplýva, že napríklad evolucionizmus je prirodzenejšou a schodnejšou cestou Zeme a vesmíru, než kreacionizmus. Ako fyzik sa vyjadruje predovšetkým k začiatku nášho vesmíru, k objaveniu sa hmoty z vákua a k rozpínaniu vesmíru. Uznáva tiež hranice fyzikálneho poznania, dané napr. tzv. Planckovým časom, Planckovou dĺžkou a pod. Veda nikdy neodpovie na otázku, či bol alebo nebol náš vesmír stvorený. Možno pre niektorých čitateľov budú prekvapujúce, avšak nie nelogické, vývody, že Boh

vo svojich technologických plánoch potreboval popri determinizme aj chaos. Umným náčrtom kvantovej mechaniky a teórie relativity dáva prehľad o limitách fyzikálneho prognózovania. Pre veriaceho človeka sa možno bude zdať tvrdým konštatovanie, že niektoré veci sú z princípu nepredvídateľné a neurčité. Značná časť knihy je venovaná tzv. antropickému princípu v jeho troch aspektoch. Hoci ani veda ani viera nevyklúčujú život aj inde vo vesmíre, parametre sveta sú nastavené tak jemne, že takáto možnosť je málo pravdepodobná.

Je signifikantné, že táto skvelá kniha vyšla vo Vydavateľstve SAV VEDA a na napísanie doslovu sa podujal predseda SAV prof. Š. Luby. Kniha sa môže stať vynikajúcou inšpiračnou pomôckou pre začínajúcich prírodovedcov, ktorí sa chcú oddať základnému výskumu a ten istý inšpiračný náboj má aj pre bádateľov v oblasti teológie. Igor Túnyi

Antonio Rosmini Serbati: Komunismus a socialismus
(Vydalo Karmelitánske Nakladatelství, Kostelní Vydří 2006. Z talianskeho originálu „Il comunismo e il socialismo“ publikovaného v práci A. Rosmini: Filosofia della politica IV. Opere edite ed inedite di Antonio Rosmini 37, Roma 1978, s. 83 – 116, preložil a sprievodnú štúdiu napísal Ctirad Václav Pospíšil)

Pred pár mesiacmi sa mi dostala do rúk pomerne útlá knižočka jedného (hoci v našom prostredí pomerne málo známeho) z najväčších talianskych mysliteľov prvej polovice 19. storočia, kňaza a zakladateľa rosminiánskej rehole Antonia Rosminioho (1797 – 1855). Aj keď ide iba o krátku eseje z roku 1847, prednesenú v Akadémii obrodencov v Osime (Accademia dei Risorgenti, Osimo) pod názvom *Komunizmus a socializmus*, jej politologický odkaz je takpovediac nadčasový a poučenie inšpiratívne aj pre súčasného človeka.

Vďaka vynikajúcemu znalcovi Rosminioho diela a súčasne prekladateľovi tejto eseje – Ctiradovi Václavovi Pospíšilovi, profesorovi dogmatickej (systematickej) teológie na Katolíckej teologickej fakulte a Husitskej teologickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe a Cyrilometodějskej teologickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, je vydaný preklad rozšírený aj o zasvätenú štúdiu o osobnosti a komplexnom diele A. Rosminioho. Práve spomenutá štúdiá uvádza čitateľa do širšieho kontextu životného osudu mysliteľa, jeho názorového zrenia, ktoré sa od mladistvého zápalu až do smrti prehlbovalo v dvoch základných smeroch: v otvorenom a poctivom katolicizme a v oddanosti vlastnému národu (s. 96). Tieto jeho dve základné lásky spojené s filozofickou a teologickou erudovanosťou, lingvistickou, literárnou i všeobecnou vedeckou vzdelanosťou danej doby, ale tiež s intenzívnou politickou aktivitou (na poli úsilia o zjednotenie Talianska vo forme federatívneho usporiadania so spoločnou vládou a ústavou) vyústili u Rosminioho do formulovania mnohých vycibrených filozofických, morálnych, právnych, pedagogických i politologických ideí, ktoré publikoval vo viacerých prácach.

V tejto súvislosti si dovoľím upozorniť, že čitateľ môže navyše uvítať aj vydavateľskú poznámku v závere publikovanej eseje, kde je pre všetkých záujemcov uvedená internetová adresa precízne spracovanej prehľadnej bibliografie všetkých Rosminioho spisov, vrátane prvého roku ich talianskeho vydania až po ich zaradenie do kritického vydania Rosminioho diela. Súčasnne vydavateľ dáva do pozornosti blok venovaný osobnosti Rosminioho v *Teologických textoch* (3/2003), ako aj ich elektronickú podobu v archíve TT, takže zainteresovaný čitateľ sa môže ešte bližšie zoznámiť s týmto mysliteľom, resp. prečítať si aj súčasné stanovisko rímskej Kongregácie pre náuku viery z roku 2001, ktoré znamenalo jeho plnú rehabilitáciu (ako je známe, v r. 1849 boli totiž dve Rosminioho práce uvedené na indexe zakázaných diel).

Pokiaľ by som v tejto krátkej recenzii mala ešte stručne upozorniť na hlavné myšlienky publikovaného prekladu, nazdávam sa, že nemôžem nespomenúť predovšetkým skutočnosť, že celá Rosminiho esej predstavuje akúsi prorockú analýzu totalitných spoločenských systémov. Vychádzajúc z rozboru ideí utopického socializmu, Rosmini varuje pred takým proklamovaným usporiadaním sveta, ktoré namiesto vlády práva nastolí vládu sily a moci, namiesto zaistenia mieru otvorí cestu vojne proti všetkým, namiesto spravodlivého rozdelenia bohatstva zeme ho v skutočnosti bezbreho nahromadí. Odoberie tak ľuďom ich pravú slobodu, zároveň otupí ich slobodnú vôľu a spontánnu tvorivosť, znemožní veľkodušnosť a cit pre hrdinstvo. Rosmini preto poukazuje na potrebu rešpektovať priestor slobody jedincov a národov, náboženskú slobodu, princíp sebaurčenia (a to aj pre cirkev), atď.

Aktuálnosť mnohých Rosminiho myšlienok, a najmä fakt, že socializmus nemôže byť reformovateľný, sa v našich dejinách síce potvrdila omnoho neskôr, ale táto skúsenosť, doprevádzaná stratou slobody a ľudských životov, žiaľ, už nebola bezbolestná. Pripomenúť si preto niektoré myšlienky tohto autora nie je bezvýznamnou záležitosťou ani dnes. Navyše jeho dôraz na zdravú mravnosť, čiže mravnosť, ktorá nemôže byť spätá so svojvôľou, ale so zodpovednou slobodou, zostáva aktuálnou aj v súčasnosti. Je výzvou rovnako k poctivému zamýšľaniu sa nad dnešnou (sociálno-politickou) realitou, ako aj náčrtom cesty slobodného a dôstojného ľudského života. Ale o tom sa už čitateľ presvedčí určite sám.

Zlatica Plašienková

Milan Gaľa: Aforizmy

Vydavateľstvo Havran, Prešov 2005

Grafický dizajn a kresby: Peter Sedlák

Na útlej knižke vyše stovky aforizmov zaujme hneď niekoľko vecí. Popri samotných aforizmoch, ktoré sú vytlačené každý iným typom písma a v inej forme, upúta celá grafická úprava, najmä ilustrácie, ktoré sú samy osebe kresleným humorom. O tom, že text a výtvarná stránka sú vo vyváženej polohe, svedčia aj obe záložky knihy: z jednej sa dozvieme, kto je Milan Gaľa – autor aforizmov a z druhej, kto je Peter Sedlák – autor kresieb.

MUDr. Milan Gaľa sa narodil r. 1953 v Jarovniciach na východnom Slovensku. V súčasnosti je poslancom Európskeho parlamentu, no v politike pôsobí už od r. 1990. Literatúre sa venuje od študentských čias, ale doteraz publikoval len časopisecky.

Peter Sedlák sa narodil r. 1966, je absolventom košickej umeleckej priemyslovky a pedagogickej fakulty. Reštauroval nástenné maľby v Levoči, ale aj v Aténach, v súčasnosti sa venuje grafickému dizajnu, ilustrácii a kreslenému humoru.

Ak teda pri predmetnej knižke uvažujeme o dvoch autoroch, zdá sa, že by boli mali obidvaja figurovať nielen na záložkách, ale aj na obálke knihy, lebo Sedlákove kresby nie sú len púhymi ilustráciami, ktoré by dopĺňali text, ale svojbytnými výtvarnými výpoveďami.

Aforizmus sa všeobecne definuje ako stručný výrok obsahujúci vtipnú, výstižnú myšlienku. V prípade Milana Gaľu však treba uvažovať aj o frazeologizmoch, lebo práve na nich – na v podstate všeobecne známych ustálených slovných spojeniach postavil svoj kritický, ba až sarkastický pohľad na rôznorodé roviny nášho života. Vyberá si zväčša frazeologizmy zo skupiny tzv. intelektuálnych / „Trójsky kôň je vždy darovaný“. „Judášsky groš je stabilná mena.“ / „ľudových“ / „Maslo na hlave vzniká, keď mútiš vodu“. „Slepá kura málokedy nájde zrnko múdrosti“ / „iné aforizmy možno zasa kvalifikovať ako sentimenty“ / „Pre niektorých je myšlienka ozajstnou mozgovou príhodou“. „Ústava štátu by nemala byť viazaná v hrošej koži“. „Pocit slobody narastá s dĺžkou reťaze“. „Menšie zlo má pocit, že je lepšie ako samotné dobro“. „Ak sa objavia dve pravdy, lož si spokojne pomádlí ruky.“ / Niektoré Gaľove aforizmy majú charakter epigramov, v iných zasa využíva hru slov / „Dobrá zrada stojí groš“. „Najčastejšie kameňujú skalní“. „Základom verejnej mienky bývajú aj domnienky.“ / alebo ide o parafrázy / „Aj odpudzujúce príklady priťahujú.“ /

Milan Gaľa začína svoj súbor aforizmov príhovorom k čitateľovi: „Dovoľujem si venovať toto dielko všetkým, ktorým zložitá doba nevzala zmysel pre humor a ktorí veria v silu úsmevu. Ak sa pri listovaní niekoľkokrát zasmejete, nebolo márne naše úsilie.“ Áno, zasmejeme sa, autorovo úsilie nebolo márne, často je to dokonca smiech cez slzy, lebo Milan Gaľa spolu s Petrom Sedlákcom odkrýva aj to, čo niekedy mnohí zbabelo nechcú vidieť, ba dokonca ani si to priznať. Gabriela Rakúsová

Vážna hra so slovom

Ján Sabol: *Láska na modro*

Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2005

Ilustrácie: Ján Bartko, Obálka: Peter Sedlák

Ján Sabol, vysokoškolský pedagóg, autor mnohých jazykovedných publikácií, verzológ, ale i autor krížoviek a publicista, predseda redakčnej rady časopisu pre kresťanskú kultúru *Verbum*, tvorca slovníkov a ... Jeho činnosť je nesmierne bohatá, ale sústredená predovšetkým na jeden zo zázrakov, ktorým je SLOVO vo svojich najrozmanitejších podobách a čiastočkách.

Do života tohto intelektuála vkročil jedného dňa úder, ktorý vyprovokoval, „ozvučil“ to, čo ležalo isto už dlho hlboko v jeho duši. Vypovedal to vo svojom knižnom básnickom debute *Láska na modro*.

Čo môžeme nájsť v „modrých“ sonetoch Jána Sabola? Nielen lásku, ktorú anticipuje názov zbierky. Autor sa v nej neustále vracia k veciam podstatným a základným, ktoré zamestnávajú mysliaceho človeka: žiaľ a radosť, vina a trest, detstvo a dospelosť, život a smrť... Toto robí z jeho poézie text so silnou symbolistickou vrstvou. Lyrický subjekt sa obzerá za prežitým a v tom prežitom je istý kus rekapitulácie života, v ktorej sú silné stopy religiozity. Istoty, pevnú pôdu pod nohami hľadá v detstve, spojenom s dedinou, v blízkyh a najbližších ľuďoch. Sabolov lyrický hrdina oporu potrebuje, lebo prežíva traumy a tá v ňom vyvoláva nielen spomienky na dni a priestory, kde bolo dobre, ale vyvoláva aj výčitky svedomia za minulé hriechy a v konečnom dôsledku predstavuje akúsi sved' pred stále možným zakončením života. Hoci lyrický subjekt prežíva bolesti, trápenia – nezúfa, nechce ľútosť, lebo „utrpenie lásku kriese“. Autorove spomienky však predstavujú aj veselé, vtipné okamihy zo života, ktoré majú funkciu akejsi nádeje, že istý zánik je len ohnivkom v reťazi vývoja a pohybu.

V básnickej knihe Jána Sabola často zaiskria myšlienky, ktoré sú sentenciami: „Tak málo stačí na zvrat sveta, keď zázrakom je kúsok oblohy, šepkané slovo, v geste veta.“ Autor sa nezaprel ako človek, ktorý sa vie a chce so slovom pohrať; text tejto básnickej zbierky ozvlášťujú aj okazionalizmy, archaizmy, slová z východoslovenského dialektu, ktoré istým spôsobom kontrastujú so slovami latinskými a inými cudzieho pôvodu. Časté sú motívy prírodné a hudobné, prvky ľudových mýtov, ktoré vyvolávajú rozprávkovosť, alebo majú charakter ľudovej piesne.

Kniha *Láska na modro* vyšla vo veľmi peknej väzbe a grafickej úprave, príjemne pôsobí farebnosť obálky i ilustrácií, ktoré jemným spôsobom dokresľujú tematickú rovinu súboru sonetov Jána Sabola.

Gabriela Rakúsová